

# K PROBLÉMOM ENVIRONMENTÁLNEJ ETIKY

Armstrong, S. J. – Botzler, R. G. (ed): *Environmental Ethics. Divergence and Convergence*. New York, McGraw-Hill, Inc. 1993, 570 s.

Environmentálna etika, ktorej kategoriálny aparát sa v poslednej dobe intenzívne rozvíja, je poznamenaná rozsiahlymi diskusiami, v ktorých ide o vyjasňovanie, spresňovanie a jasné definovanie obsahu jej základných pojmov, ako aj o vyjasnenie jej filozoficko-metodologických východísk. V rámci týchto diskusií sa sformovali rôzne varianty riešenia základných problémov environmentálnej etiky.

Práca Susan J. Armstrongovej a G. R. Botzlera načrtáva nosné problémové okruhy environmentálnej etiky – podstata a funkcia environmentálnej etiky, vzťah environmentálnej etiky a ekológie, problém hodnôt v environmentálnej etike, vzťah environmentálnej etiky a politiky, etiky a ekonomiky – a analyzuje alternatívne prístupy k riešeniu týchto problémov. Práca je zároveň antológiou z environmentálnej etiky. Ku každému problémovému okruhu po úvodnej štúdií autori vybrali šesť až osem reprezentatívnych štúdií rôznych autorov zaoberajúcich sa načrtnutým problémom, ktoré predstavujú rôzne prístupy k nastolenému problému. Na záver každej kapitoly je doporučená ďalšia študijná literatúra.

Najväčší priestor venujú autori problému hodnotovej dimenzie životného prostredia, ktorý predstavuje nosný problém v environmentálnej etike. Práca *Environmental Ethics. Convergence and Divergence* je vlastne prácou o hodnotách. Podľa toho, či a v akom zmysle pripisujeme hodnotu životnému prostrediu a prírodným formám, ďalej uvažujeme o mravných vzťahoch človeka k prírode. Autori preto analyzujú predovšetkým súčasné axiologické teórie v environmentálnej etike – holistické, antropocentrické, individualistické.

Zástancovia koncepcie individuálnych hodnôt (P. Singer, T. Regan, P. Taylor, K. Goodpaster a i.) operujú so „záujmami“ a „právami“ prírody, hovoria o „emancipácii“ prírody podobným spôsobom ako na úrovni sociálnej filozofie. Títo autori extrapolujú schémy a argumenty sociálno-politických koncepcií na prírodu. Jednotliví autori zastávajúci koncepciu individuálnych hodnôt sa líšia v tom, či pripisujú práva len živočíchom, alebo aj faune, resp. aj anorganickej prírode. Ďalej sa líšia v chápaní pojmu živočích, v stanovení kritérií, na základe ktorých je zvieratá hodné morálneho uvažovania a rešpektu.

V súvislosti s koncepciami individualizmu v environmentálnej etike vystupuje do popredia problém biocentrického egalitarizmu – t.j. rovnocennosti hodnôt všetkých živočíšnych druhov. Uznanie tohto princípu za východisko úvah o hodnotách v prírode sa medzi zástancami koncepcie individualizmu považuje za samozrejmé. Autori antológie v ďalšej časti práce preto zoradili sériu štúdií, prevažne z radov holisticky orientovaných autorov (J. B. Callicot, D. E. Marietta, D. Forman a i.), ktoré analyzujú, k akým dôsledkom v sociálnej praxi by viedlo takéto chápanie hodnôt (likvidácia domáceho chovu zvierat, z toho vyplývajúce sociálne problémy, ako napr. ohrozenie výživy obyvateľstva, strata zamestnania; zákaz používania zvierat na experimenty; zákaz inštrumentalizácie zvierat napr. používanie psov pri humánne zameranej činnosti – napr. ako doprovod nevidiacich, výcvik lavinových psov a pod.).

Ďalšia časť práce je venovaná ekocentrickým koncepciám, rozvíjaným najmä v prácach A. Leopolda, A. Naessa, J. B. Callicotta a i.). Filozofickým základom ekocentrických koncepcií je holizmus. Tieto koncepcie vychádzajú z predstavy vzájomnej súvzťažnosti, prepojenosti a previazanosti rôznych úrovní prírodných foriem. Ich reprezentanti odmietajú predstavu „človeka v prírode“ a na jej miesto dosadzujú predstavu „súvzťažnosti“ a „totálneho poľa“. Organizmy sú uzly v biosférickej sieti či v poli vnútorných vzťahov. Príroda sa chápe ako celok, t.j. v centre pozornosti nie je len vzťah celku a časti, ale dôraz sa kladie na vzájomné vzťahy medzi celkami a na vzájomnú podmienenosť existencie a prosperity každého celku a existencie a prosperity ostatných celkov. Príroda sa chápe ako spoločenstvo prvkov, vrátane človeka, medzi ktorými má a musí existovať „harmónia“, t.j. stav vzájomného akceptovania a tolerancie.

Tretia séria štúdií reprezentuje chápanie hodnôt v koncepciách tzv. umierneného antropocentrizmu (weak anthropocentrism). Zástancovia tejto koncepcie vychádzajú z predpokladu, že environmentálna etika, ktorá bude stavať na nadradovaní prírodných hodnôt nad ľudské záujmy, je pre človeka a ľudskú spoločnosť neprijateľná, pretože absolutizácia hodnoty prírody by mohla viesť k ekologickej diktatúre či k ekologickému fašizmu. Naopak presadzujú názor, že environmentálna etika musí zohľadniť tak rešpektovanie zákonitostí fungovania životného prostredia, ako aj primeranosť mravných noriem z hľadiska ľudského. Musí teda skúmať či tá ktorá koncepcia bude fungovať a bude účinná v ochrane životného prostredia, ale aj to, čo sa stane po jej uskutočnení s kvalitou ľudského života. Axiologické teórie podľa ich názoru musia teda rešpektovať sociálne praktický základ hodnotových teórií i hodnotových aktov a ich historickú podmienenosť. Na viacerých príkladoch však ukazujú, že zatiaľ nie sme schopní rozhodnúť problém preferencií a priorit v hodnotových štruktúrach biosféry (s. 292-298).

V práci sa rozoberajú aj základné otázky podnikania a politiky. Výroba, podnikanie a obchod, to sú aktivity, ktoré sa stále riadia prevažne argumentami ekonomickými, politickými a vedeckými. Vzhľadom na stav životného prostredia je nevyhnutné, aby sa s týmito kritériami zrovnoprávnili aj kritéria axiologické a etické. Autori práce analyzujú súčasné koncepcie trhu a trhovej ekonomiky, hlavný dôraz však kladú na dôsledky, ku ktorým z hľadiska životného prostredia vedú jednotlivé koncepcie. Konzekvence tohto komplexu potom rozpracovávajú do akejsi „politickéj ekológie“.

Ďalšie časti práce sú venované možnostiam formovania environmentálnej etiky na základoch kresťanskej filozofie, východnej filozofie a ekofeminizmu.

Záber práce je široký, náročný, profilom nezvyklý. Vďaka rozsiahlym axiologickým rozborom z rôznych uhlov pohľadu má práca veľký význam. Ďalšie problémy, ktorých je v knihe načrtnutá celá rada, napr. vzťah holizmu a individualizmu, vzťah morality a legality, súmerateľnosti a nesúmerateľnosti etických kategórií a i., by si zasluhovali podrobný samostatný rozbor. Práca S. J. Armstrongovej a R. G. Botzlera prináša okrem iného veľké množstvo pôvodných textov, ktoré sú najmä v našich podmienkach ťažšie prístupné. Predstavuje tak výbornú študijnú pomôcku.

*Zuzana Palovičová*

---

PhDr. Zuzana Palovičová, CSc.

Filozofický ústav SAV

Klemensova 19

813 64 Bratislava

SR